

ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСКУРСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІСТОРИЧНОГО МІСТА ЗБАРАЖ

Л. АЛЬТГАЙМ, А. МОКРА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті зроблено акцент на важливості популяризації пам'яток міста Збараж Тернопільської області під час надання екскурсійних послуг. Подано туристично-краєзнавчу характеристику Збараського замку, костелу Св. Антонія з Падуї, монастиря бернардинів, Успенської та Воскресенської церков та величної синагоги. Рекомендовано використовувати дані екскурсійні об'єкти не тільки у регіональних та національних екскурсійних маршрутах, але і у міжнародних.

Ключові слова: історико-архітектурна пам'ятка, сакральна пам'ятка, замок, монастир, костел, церква, місто Збараж

Постановка проблеми дослідження. Швидкі темпи розвитку туристичної індустрії у більшості країн світу заманюють до себе великі потоки українських мандрівників у пошуках чогось нового та екзотичного. Але кожному із нас варто тільки озирнутися навколо і ще раз переконатися, що наша українська земля надзвичайно мальовнича та приваблива. В Україні також є дуже багато історичних місць, міст і містечок, які заслуговують на світову туристичну славу і знаходяться у переліку міжнародних туристичних потоків і маршрутів. Пропагування таких місць, де творилася не тільки українська історія, але і світова, є метою нашого дослідження. Саме такі місця несуть автентичну інформацію про велич, могутність та силу українського народу, його винахідливість та бажання боротися за власну спадщину. Завдяки їм та історичним постаттям, які із ними пов'язані, туристи та екскурсанти можуть дізнатися про славне історичне минуле української нації. Одним із таких місць є історичне місто Збараж Тернопільської області.

Аналіз останніх документів і публікацій. Дослідженням історії м. Збаража і подій, які відбувалися на цій території займалися наступні науковці: Білас Н., Величко С., Вербовецький Ю., Гонтарук В., Данилейко М., Жила В., Заячківський О., Кравченко О., Кульпа Т., Макарчук Г., Малевич А., Маціпура А., Михайлюнь Б., Нельговський Ю., Олещук Л., Підгірський О., Підставка Р., Сенчишин Н., Ситник О., Слободян В., Чайка В., Челебі Е., Федорів Т., Ягодінська М. та багато інших.

Виклад основного матеріалу. На мальовничій Волинсько-Подільській височині, серед зелених Медоборів, ярами, горбами і видолинами розкинулося історичне українське місто Збараж, сьогодні районний центр Тернопільської області. Перша літописна згадка про м. Збараж як укріплене городище Галицької землі, що розкинулося на мальовничій Подільській височині, на обох берегах річки Гнізна, належить до X ст.

Щодо походження назви міста єдиної думки немає. Одні дослідники стверджують, що слово «Збараж» походить від слова «збір», аргументуючи, що тут руські князі збирали своїх воїнів, йдучи на рать. Інші думають, що назва «Збараж» походить від праслов'янського слова «бара» - заболочена місцевість [12].

Однією із найвизначніших і найцікавіших історико-архітектурних пам'яток цього маленького містечка є *Збараський замок* (рис. 1).

Рис. 1. Збараський замок (фото Мокра А.)

Українські шанувальники архітектури часто із заздощами згадують палаци, замки та фортеці Західної Європи. Розкішні, пафосні, а головне – добре збережені. Нам пощастило менше. Розташовані на перехресті світів українські твердині впродовж усього свого існування потерпали від численних набігів, воєн, міжусобиць [1].

Усе сказане вище повністю стосується і Збараського замку – фортифікаційного дива у Медоборах, твердині, мури якої щедро окроплені кров'ю тих, хто її відважно штурмував, і тих, хто її героїчно обороняв.

Старозбараський замок, як його нині називають, постав ще у далекі літописні часи, очевидно, на місці давньослов'янського городища. Дерев'яне укріплення виявилось достатньо надійним, аби оборонитися від «захланих» сусідів, але надто слабким, аби встояти під ординськими стрілами. Замок тоді вщент зруйнували і знадобилося майже двісті років, аби син Ольгерда Гедиміновича князь Дмитро Корибут взявся зводити нову твердиню на березі річки Гнізни. Однак і він виявився не настільки міцним, аби спинити татарську стихію [10].

У 1435 році князю Федору Несвіцькому даровано право спадкового володіння Збаражем, а його нащадки змінили своє прізвище на Збараських. Уже при Збараських кам'яний замок обмуровано потужними фортечними стінами, які теж не встояли перед навалюю ворогів. У 1474 році орда хана Айдора знищила замок майже дощенту. Збараський замок відбудовано, однак він знову став ласим шматком для татарів. Останню крапку в існуванні замку у 1598 році за часів володіння нею Іваном (Янушем) Збараським поставила масштабна турецько-татарська навала, після якої від твердині залишилися одні руїни.

Попри всю буремність і трагічність існування Старозбараський замок цінний для української історії насамперед тим, що звідси вийшов знаменитий рід Вишневецьких, який веде свою генезу від князів Несвіцьких-Збараських. Власне без Вишневецьких неможливо уявити історію нового Збараського замку, не менш буремну, а ніж історію його попередника [3].

Після останнього руйнування Януш Збараський, напевно, вирішив, що на проклятому місці вкотре відбудувати замок не годиться. Нині про «стару цивілізацію» у сучасному передмісті Збаража нагадує оборонна Преображенська церква, зведена Янушем Збараським 1660 року неподалік зруйнованих і покинутих мурів.

Януш Збараський помирає у 1608 році, залишивши збараські землі і початки будівництва нового замку у кількох кілометрах від покинутих руїн у спадок своїм синам Юрію та Христофору. Саме Христофор у 1612 році під час подорожі Італією знайомиться із архітектором Вінченцо Скамоцці, вельми знаним на той час фахівцем, який творив у Венеції, Віченці, Бергамо, Падуї та інших італійських містах, а також спроектував «ідеальне місто» Пальма Нуова. У Скамоцці Христофор Збараський замовляє проект нового замку [10]. Хоча італієць сумлінно виконав замовлення, під час будівництва замку у 1620-1631 роках його початковий проект коригувався із врахуванням вимог до прикордонних фортець Східної Європи [13].

Остаточного вигляду твердині надавали не менш знані європейські військові будівничі голландець Генріх ван Пеєнта, італієць Андреа дель Аква. До 1627 р. будівництвом опікувався Христофор Збараський, із 1627 до 1631 р. – Юрій Збараський. У 1631 р. (після смерті Юрія) недобудований замок перейшов до Януша Вишневецького, а із 1636 р. (після смерті Я. Вишневецького) замок перейшов Дмитру Вишневецькому і до 1682 р. був його головною резиденцією [4].

Розпочався новий етап будівництва замку і зміцнення вже існуючих фортифікацій. Таємний підземний хід вів із замку у монастир бернардинів, який розташовувався у міській частині Збаража. Новозбудований замок із внутрішнім палацом відобразив найновіші на той час досягнення фортифікаційного мистецтва. Оборонні функції несли казематні вали, чотири бастіони та рів, наповнений водою. На рогах оборонних валів стояли п'ятикутні вежі. По периметру замку розташовані каземати. Зв'язок замку із навколишнім світом здійснювався через браму, розміщену у двоповерховій вежі, до якої провадив звідний міст.

Щодо двоповерхового палацу, то його збудовано у стилі пізнього ренесансу. Головний вхід до палацу акцентувався балконом на кам'яних колонах. Фасади казематів витримані теж у ренесансних формах.

На подвір'ї, у північному куті є 70-метрова криниця. Дещо пізніше було добудовано два крила над частиною казематів, що прилягали до палацу. Таким чином замок набув Т-подібної форми.

Буквально через кілька років, як твердиня набула свого викінченого вигляду, сталася подія, завдяки якій Збараський замок увійшов в історію. На початку літа під його мури підійшло багатотисячне військо Богдана Хмельницького та його татарських союзників. Розпочалася легендарна багатотижнева облога Збаража – один із ключових моментів козацької війни.

Облога Збараського замку є кульмінаційною подією роману Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем» та однойменного фільму, який із успіхом пройшов і в Україні. Однак самі епізоди штурму знімалися не у Збаразі.

Орієнтовно 15-тисячне військо Вишневецького укріпилося у фортеці, аби обороняти її від значно переважаючих сил нападників. На боці козаків була чисельність і відвага. На боці шляхти – відвага і замкові мури. Замок виявився чудово пристосований до втримання оборони, із його стін одночасно могли вести вогонь 80 стрільців. Орієнтовно стільки ж бійців могли стріляти із чотирьох бастіонів. Лабіринти підземель уможливили комунікацію із зовнішнім світом, та й довколишній рельєф йшов на користь оборонців [10].

Але описана облога не стала кінцем Збараської твердині, хоча суттєво її понівечила. Через чверть століття (1675 рік) яничари турецького паші Ібрагіма Шейтана узяли фортецю штурмом, повністю спаливши її і підірвавши оборонні стіни, в наслідок чого місто звільнено Сеймом від сплати податків на дванадцять років [9].

Відновленням замку займався князь Дмитро Вишневецький, який оформив його як придане своїй доньці Софії, що вийшла заміж за старосту підляського та кам'янецького Вацлава Лещинського. Уже від нього наприкінці XVII століття замок переходить до представника могутнього роду Потоцьких. Великий коронний гетьман Йозеф Потоцький отримує споруду як придане за дружиною Вікторією Лещинською. У цей час у замку проводилися незначні зміни із метою перетворити твердиню у вишукану резиденцію. Однак спокійне існування замку тривало недовго, вже у роки Північної війни (1700-1721) у ньому розквартирувалося шведське військо, після перебування якого і відповідних наслідків у Потоцьких остаточно відпало бажання знову відновлювати палацові красоти. До слова, у 1707 році тут, дорогою до Жовкви на зустріч із польським королем Августом II, зупинялися Іван Мазепа та Петро I.

Коли Потоцькі остаточно втратили зацікавленість до замку, він часто переходив із рук у руки. Знаний генерал Юзеф Бем навіть на якийсь час перетворив його на цукровий завод. Наприкінці XIX століття Збараський замок викуплений Тадеушем-Владиславом Нементовським, який відважився його реставрувати. Однак на перешкоді стала Перша світова війна, під час якої у замку розмішувалися військові гарнізони, що завдало чимало нових руйнувань споруді, яку тільки-но почали відбудовувати.

У 1935 році реставрацією Збараського замку зайнявся польський Союз офіцерів запасу, але цим намірам перешкодила нова війна. Після війни, у роки радянської влади, у Збараському замку спершу, за страшною традицією багатьох західноукраїнських замків, розташовувалася катівня НКВД. Потім засідали різні громадські організації та дитячі гуртки, був навіть спортивний комплекс [10].

Справжнє відродження замку почалося лише у 1994 році, коли на його базі створено Збараський державний історико-архітектурний заповідник.

У 2005 році створено Національний заповідник «Замки Тернопільщини», центром якого власне став Збараж. Із того часу тут ведуться відновлювальні роботи, завдяки яким замок відреставрували і зробили вельми привабливим для туристів [2].

Сьогодні Збараський замок – це повноцінний мультиекспозиційний музей. Протягом 2012-2016 років у відреставрованих палацових залах відкрилися Велика Зелена і Мала Жовта вітальні, де продемонстровано інтер'єр магнатського помешкання. Охочі зможуть полинити у життя князів-власників замку в Оливковій і Блакитній їдальнях, Мармуровому холі, камінному та дзеркальному залах, внутрішньому дворику. Важливо побачити тутешні підземелля, щоб насправді відчутти дух давньої епохи [10].

Старовинне місто Збараж може похвалитися не лише чудовим замком. Не менш цікавими й чарівними є його храми. А саме *Збараський костел святого Антонія* – колишній храм бернардинського монастиря – домінує над середмістям, його видно практично звідусіль (рис. 2). Разом із монастирськими келіями та надбрамною дзвіницею він створює величний архітектурний ансамбль, що поєднує риси ренесансу та бароко [7].

Історія монастиря сягає 1627 року, коли власник міста, краківський каштелян князь Юрій Збараський, оселив у місті священників-бернардинів, яких використовував у ролі капеланів у своїх військових загонах. Князь збудував для ченців тимчасову дерев'яну обитель і водночас почав зводити і мурований костел разом із келіями. Після його смерті будівництво продовжив новий власник Збаража князь Януш Вишневецький, а після нього – його дружина Євгенія із роду Тишкевичів.

7 травня 1637 року вона підписала «Акт фундації новозбудованої обители». Монастирський храм освятили на честь святого Юрія.

Тогочасний костел представляв собою невелику кам'яну споруду на дерев'яних палях під двосхилою гонтовою покрівлею із явно оборонними рисами будови: товсті стіни, вузькі вікна-бійниці, дозорна вежа над бабинцем. Весь комплекс оточував високий мур із бійницями [5].

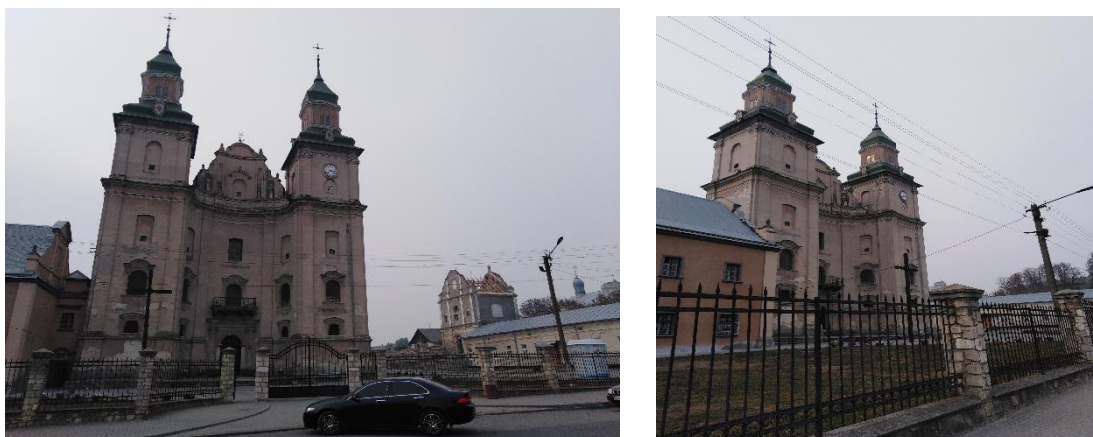

Рис. 2. Збаразький костел святого Антонія (фото Мокра А.).

Доволі скоро оборонні якості монастиря зазнали першого серйозного випробування під час облоги Збаразького замку козацьким військом Богдана Хмельницького. І хоча бернардинська обитель, як і все місто, зазнала руйнувань, вони були меншими, ніж можна було очікувати. Хроніки того часу стверджують, що монастир «майже чудом Божим уцілів».

Значно серйозніші наслідки для обителі мало вторгнення турецького війська паші Ібрагіма Шишмана у 1675 році. Відбудований після козацької війни монастирський комплекс цілковито знищений турками. Монастирська хроніка оповідає, що «костел був перетворений на попіл». Із пожарища вдалося врятувати лише три найбільш цінні вівтарні ікони (Матері Божої Збаразької, чудотворні образи святого Антонія і мученика Юрія).

Обитель довго не могла відійти після цього удару. Костел і монастирські келії залишалися понищеними майже півстоліття. Лише у 1723 році новий власник Збаража Юзеф Потоцький взявся за відновлення кляштору. До 1729 року будівничі завершили спорудження келій (поки що дерев'яних), а за два роки розпочали реконструкцію храму. Втім, роботи велися неквапно, а головне, не дуже якісно – уже за десяток років споруда опинилася перед загрозою падіння [7].

І лише у 1746 році за сприяння графа Станіслава Потоцького розпочалось будівництво нового, набагато більшого, ніж попередній, костелу та монастиря, які збереглися до наших днів [8].

Новий храм, значно більший за розмірами від свого попередника, зводився за проектом архітектора із Сілезії Йогана Ганца. Будівництво костелу тривало дев'ять років, і 2 серпня 1755 року луцький латинський єпископ Антоній Еразм Воллович освятив його під іменем святого Антонія.

Паралельно зі спорудженням костелу збудовано дзвіниця, монастирські келії та господарські приміщення. Всю територію новозбудованого монастиря огорожено високим кам'яним муром із бійницями.

У подяку за фундацію Станіслав Потоцький отримав вічний спочинок у крипті храму. Цікаво, що серце його захоронене окремо, у костелі реформатів у м. Кременці Тернопільської області.

Після відновлення обителі ченці-бернардини розвернули активну діяльність. У 1768 році при монастирі відкрили шпиталь, у 1777-му – парафіяльну школу та латинськомовну гімназію. У монастирі також проводили провінціальні капітули. Але активність ця тривала недовго. Після поділу Речі Посполитої Збараж увійшов до складу австрійської монархії, і вже у 1785 році під час церковної реформи Йосифа II монастир закрито. Хоча гімназію австрійська влада таки залишила.

А за кілька років жажливий удар чекав й на монастирські споруди. Під час страшної пожежі 1789 року вигоріли костел та келії, вціліла тільки дзвіниця. Згоріла і значна частина внутрішнього оздоблення храму. Під час відновлювальних робіт, проведених протягом 1790-1795 років, реставратори змінили зовнішній вигляд костелу, стилізуючи його під ренесансну будівлю.

Двадцять століття теж виявилось не найкращим часом в історії монастиря. Кожна нова війна – Перша світова, українсько-польська, Друга світова – завдавала йому все нових руйнувань. У повоєнний час радянська влада влаштувала у храмі склад мінеральних добрив. Порівняно краща доля чекала на колишні монастирські келії – спочатку тут розмістилася лікарня, а згодом – завод напівпровідників [7].

Лише після проголошення Україною незалежності для напівзруйнованої давньої пам'ятки засвітив промінчик надії на відновлення. Із 1994 року монастирський комплекс передано на баланс

Національного заповідника «Замки Тернопілля», стараннями якого заново перекрито дах храму та проведено відновлювальні роботи у монастирських приміщеннях – тепер тут діють установи Збараської районної держадміністрації. У 2012 році проведені роботи із реставрації двох веж та фронту костелу. Однак для повноцінної реставрації храму і, особливо, його інтер'єрів, традиційно, бракує коштів [14]. У костелі також віновилися Богослужіння. 3 серпня 2000 року храм наново освячено львівським архієпископом Мар'яном Яворським. А десятьма роками раніше, у 1990-му, до Збаража повернулися і ченці-бернардини, які нині проживають в одному із приватних помешкань неподалік храму.

Костел святого Антонія є мурованою тринавною базилікою із витіюватим фронтом та двома вежами, що завершують фасад споруди. Портал центрального входу підкреслено подвійними пілястрами. Над входом розташований балкон із ажурними ґратками, підтримуваний чотирма консолями. Чотирирусні вежі закінчуються дерев'яними куполами, які покриті бляхою та увінчані металевими хрестами [7].

Підземелля під костелом св. Антонія із Падуї у Збаражі приховує багато таємниць. Зараз не кожен може потрапити у це загадкове та містичне місце. Засновник благодійного фонду «Пам'ять і любов» Андрій Савчук відкриває таємницю підземелля.

Колись у підземеллях костелу св. Антонія знаходили свій останній спочинок священики та монахи, а також фундатори храму. Під головним вівтарем похований князь Януш Корибут Вишнівський, а під вівтарем Матері Божої Збараської поховане подружжя Станіслава та Гелени Потоцьких. У гробах досі лежать складені рештки померлих [11].

Двоповерхові келії, що прилягають до костелу із боку пресвітерію, утворюють замкнене із чотирьох сторін подвір'я. Келії розташовані вздовж лівої нави костелу. Їх тиньковані фасади позбавлені архітектурного декору. Внутрішнє планування келій є коридорним, з одностороннім розташуванням приміщень, перекритих півциркульними склепіннями. Із північного боку від костелу розміщена триярусна башта-дзвіниця, яка своїми бічними фасадами примикала до оборонної стіни і використовувалася як в'їзна брама монастиря. Верхній ярус дзвіниці розчленований пілястрами і накритий високим двосхилим дахом із криволінійними фронтом на торцях. Фронтон із боку вулиці увінчує скульптурна постать святого. Збудована у 1746-1755 роках, за проектом Йоганна Ганца, дзвіниця зберегла свій первісний бароковий вигляд, оскільки не постраждала від численних пожеж, від яких потерпав костел та келії [7].

Церква Успіння Пресвятої Богородиці розташована впритул до бернардинського монастиря, поруч із його дзвіницею. Цю споруду збудовано у 1755-1758 роках як католицький костел ордену тринітаріїв. Проте ченці-тринітарії, які славилися тим, що викупували людей із турецької неволі, недовго затрималися у місті, і у 1786 році залишили Збараж. Храм певний час стояв пустою, до того ж він сильно постраждав під час вищезгаданої пожежі 1789 року.

Невдовзі напівзруйновану святиню викупила українська громада міста для облаштування церкви. Точний рік цієї події у джерелах не зафіксовано, проте відомо, що на час відновлення Галицької митрополії у 1808 році Успенська церква вже існувала. Вона була філіальною церквою, якою опікувалися священики розташованого неподалік Воскресенського храму [15].

Святиня в основному зберегла свій первісний бароковий вигляд. Її приміщення прямокутне із витягнутою напівкруглою апсидою і двома симетричними одноярусними прибудовами на рівні хорів. Бароковий декор церкви складається із пілястрів іонічного ордера, що членують площину стін, міжярусних і лобових карнизів складного профілю, витягнутих арок із зображенням святих на центральному фасаді і їх фігурок із боків від центрального входу та декоративних аркотер фронту із зображенням Богородиці у центрі.

Поруч із храмом стояла двоповерхова квадратна у плані дзвіниця. На початку ХХ століття її розібрали, а на цьому місці спорудили парафіяльний будинок. Тоді ж звели й нову дзвіницю – двоярусну, із трьома пілонами у верхньому ярусі та аркою воріт у нижньому. У міжвоєнні роки навколо церкви вибудовано кам'яний мур із залізною огорожею.

У 1920-і роки Успенська церква слугувала значним центром національного відродження українців, а її парафіяльний будинок - читальним залом «Просвіти».

У радянський час церква діяла до 1963 року, коли комуністична влада зачинила храм, розбивши при цьому дзвони та іконостас і зрівнявши купол. У 1982 році тут влаштували районний краєзнавчий музей, який діяв до 1989 року, коли його було перенесено у палац Збараського замку. Приміщення ж церкви відреставровано і у 1990 році наново освячено. Тепер храм належить православної громаді міста [7].

Церква Воскресіння Христового – ще одна барокова перлина Збаража, споруджена у 1760-1764

роках. На цьому місці раніше стояла дерев'яна церква, зведена, найімовірніше, у XVII столітті.

Фундатором церкви вважається збаразький міщанин, швець Григорій Гимонюк, але через його раптову смерть будівництво храму вже завершено коштом графа Миколи Потоцького.

Воскресенська церква споруджена у стилі українського бароко. У плані нагадувала форму хреста, із великою центральною банею та високою дзвіницею над притвором і оглядовим майданчиком на покрівлі дзвіниці. Завершення дзвіниці та форма центральної бані значно відрізнялися від тих, що збереглися до сьогодні.

У 1887 році церкву значно пошкоджено у пожежі: згорів дах, сильно постраждав інтер'єр. Храм було повністю відновлено через десять років. Під час реставрації внесено зміни у форму центрального купола та дахівки над притвором. Тоді ж збудовано і нову дзвіницю при в'їзній брамі – із трьома арковими отворами для дзвонів та криволінійним фронтоном із поліхромним зображенням Христа.

У 1960 році радянська влада закрила церкву, а пізніше перетворили її на склад. А у 1970 році зруйновано дзвіницю.

Лише у 1989 році церкву повернули вірянам громади УГКЦ. Тоді ж розпочалася реставрація. У 1991 відновлено церковну дзвіницю, а у 1993-му біля храму збудували дерев'яну Богоявленську каплицю [6].

У Збаражі збереглася також велична *синагога*, споруджена, найімовірніше, на початку XVII століття. Відомо, що синагога у Збаражі існувала ще у 1537 році, проте у цьому випадку, швидше за все, йдеться про іншу, значно скромнішу споруду. Нинішня синагога теж не зберегла свого первісного вигляду, зазнавши із плином часу багатьох перебудов. На жаль, оглянути давню юдейську святиню сьогодні можна лише здалеку, позаяк розташована вона на закритій території місцевого лікеро-горілчаного заводу [7].

Висновки. Існує кілька причин, через які Збараж претендує бути місцем, найбільш туристично привабливим для відвідин кожним, кого цікавить історія, архітектурні споруди, постаті, які із ними пов'язані та інші приваби цього краю. Окрім того, що містечко зі своїми відреставрованими і збереженими пам'ятками, чарівними краєвидами та затишком розкішного парку являє собою самостійну туристичну та екскурсійну цінність, тут можна доторкнутися думкою до величних подій минулих віків, почути їх мелодію, в якій переплетено цокотіння підков татарської кінноти, шелест крил на латах польських гусарів і карбовані кроки козацьких полків [10].

Збараж – це надзвичайно цікаве місто; багате, спокійне і неймовірно красиве. Всі об'єкти історичної спадщини тут цінуються та оберігаються. Більше того, стараннями громадських організацій та міщан, пам'ятки реставруються та набувають первинного свого вигляду.

Вельми популярними серед туристів та екскурсантів є Збаразький замок і костел Св. Антонія з Падуї. Всі описані нами споруди є повноцінними екскурсійними об'єктами і вважаються візитівками міста Збараж що на Тернопільщині. І це ще далеко не весь перелік пам'яток міста, що зуміли перенести складні віхи історії, до якої кожен може доторкнутися.

Література:

1. Альтгайм Л.Б. Роль сакральних об'єктів півночі Тернопільської області у наданні екскурсійних послуг. The 1st International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society» (September 11-13, 2019) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019, С. 303-312.
2. Альтгайм Л.Б. Сучасний стан і тенденції екскурсійної діяльності у Тернопільській області. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції. Львів, 2020, С.13-18.
3. Келембет С. М. Походження князів Несвізьких, Збаразьких та Вишневецьких. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 164, С. 75-77.
4. Оконченко І.В. Укріплення Збаразького замку. Національний університет «Львівська політехніка», 2005. С. 57.
5. Підставка Р. Історичні пам'ятки прикордонного Збаража і його околиць. Музеї України. 2011. № 3, С. 37-40.
6. Чайка В. Збараж – як музей під відкритим небом. Місто. 2008. С. 14.
7. Бернардинський монастир та інші сакральні пам'ятки Збаража. URL: <http://www.kray.org.ua/7850/mandrivky/bernardinskiy-monastir-ta-inshi-sakralni-pam-yatki-zbarazha/> (дата звернення: 24.01.2021).
8. Ганусевич Н. Костел Святого Антонія у Збаражі: багата історія та повільне відновлення. 2020. URL: <https://realno.te.ua/novyny/> (дата звернення: 24.01.2021).
9. Збаразький замок. URL: <https://zabytki.in.ua/uk/315/zbarazkii-zamok> (дата звернення: 24.01.2021).
10. Збаразький замок: історії героїзму, зрад і воскресіння. URL: <http://www.kray.org.ua/7251/mandrivky/zbarazkiy-zamok-istoriyi-geroyizmu-zrad-i-voskresinnya/> (дата звернення: 24.01.2021).
11. Костел Св. Антонія в Збаражі збудували на території Бернардинського монастиря. URL:

<https://poglyad.te.ua/podii/kostel-sv-antoniya-v-zbarazhi-zbuduvaly-na-terytoriyi-bernardynskogo-monastyrya.html> (дата звернення: 24.01.2021).

12. Місто-герой Збараж. URL: <https://teren.in.ua/2016/07/14/misto-geoj/> (дата звернення: 24.01.2021).
13. Снітовський О. Збаразький замок – діамант у короні тернопільських твердинь. Укрінформ, 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2317328-zbarazkij-zamok-diamant-v-koroni-ternopilskih-tverdin.html> (дата звернення: 24.01.2021).
14. Спокійна Н. Костел Св. Антонія у Збаражі має новий годинник на північній вежі. Газета «Місто», 2018. URL: <https://www.gazeta-misto.te.ua/ukostel/#> (дата звернення: 24.01.2021).
15. Церква Успіння Пресвятої Богородиці. URL: <https://zruchno.travel/ObjectEntity/ObjectEntity?lang=ua&idCrm=42be2d05-58e5-5de3-2d21-58b048471a8e> (дата звернення: 24.01.2021).

Abstract:

Liubov Althaim, Anastasiia Mokra. CHARACTERISTICS OF LOCAL STUDIES FOR TOURISM OF THE EXCURSION POTENTIAL OF THE HISTORICAL CITY OF ZBARAZH

The article emphasizes the importance of promoting the sights of the city of Zbarazh, Ternopil region during the provision of excursion services. The tourist and local lore characteristics of Zbarazh Castle, the Roman Catholic Church of St. Anthony of Padua, the Bernardine Monastery, the Church of the Assumption and the Resurrection and the majestic synagogue are presented. It is recommended to use these excursion objects not only in regional and national excursion routes, but also in international ones.

Key words: historical and architectural monument, sacred monument, castle, monastery, roman catholic church, church, Zbarazh city.

УДК 379.851

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЕТАПІВ ФОРМУВАННЯ
КУЛЬТУРНО- ПІЗНАВАЛЬНИХ ТУРІВ НА ПРИКЛАДІ ТУРУ «ПОДІЛЬСЬКО-
БУКОВИНСЬКИЙ ТАНЕЦЬ»**

Л. ПАРШИН

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола,

В статті розкрито технологію формування культурно-пізнавального туру в межах Хмельницької та Чернівецької областей України з розробкою екскурсії в місті Кам'янець-Подільський, проаналізовано окремі етапи створення нового туру, наведено приклади.

Ключові слова: тур, маршрут туру, програмне обслуговування, екскурсія, розробка турів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Поділля та Буковина багаті на різноманітні туристичні ресурси, які можна використовувати для різноманітних видів туризму формуючи різноманітні тури за мотивацією подорожі, формами організації, кількістю учасників, сезонністю, терміном подорожування, класом обслуговування, засобами подолання, набором послуг, видами маршрутів тощо. Регіон досить багатий на ресурси, які можна застосувати для створення як транспортних так і пішохідних маршрутів. Сучасного туриста вже не цікавлять заморські острови, йому часто хочеться чогось домашнього, але неодмінно незнаного.

Власне для областей Західної України туризм є одним з найперспективніших галузевих напрямків активізації економічного розвитку. Адже вони мають усе необхідне для розвитку туристичної індустрії: унікальні туристично-рекреаційні ресурси, природні умови, історико-культурну спадщину, матеріальні та людські ресурси.

Великий туристичний потенціал Західної України при правильному його використанні може забезпечити швидкий розвиток ринку туристичних послуг в регіоні.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання формування турів не нове в сучасних наукових дослідженнях і розглядалося в багатьох працях українських вчених, серед яких О. Любіцева, М. Мальська, В. Худо, В. Цибух, Л. Дядечко, О. Ковтун, Т. Сокол та інші.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є дослідження особливостей технологічних аспектів при формуванні нових турів межах Західної України.

У відповідності до зазначеної мети визначені завдання:

- сформулювати ідею туру;
- вибрати об'єкти відвідування та створити маршрут туру;